

Lietuvos Pranciškonai mokslo darbuose

T. Viktoras Gidžiūnas, O.F.M.

Pranciškonų ordinas kokios nors ypatingos mokslinės misijos neturi. Pats šv. Pranciškus nebuvo mokslo žmogus. Jis savo jaunystėje tebuvo įsigijęs tik vidutinį miestiečio išsilavinimą. Įkūręs Mažesniųjų Brolių ordiną, šventasis mokslą tik tiek tevertino, kiek jis padėjo pažinti Dievą ir jį pamilti, bet jis nebuvo tikrojo mokslo priešas, nes jis į savo vienuoliją mielai priėmė mokytus vyrus. Šv. Antaną jis pats paskyrė Mažesniųjų Brolių šv. Rašto profesorium ir paskyrimo rašte, įvertindamas jo mokslą, vadino jį savo vyskupu.

Netrukus po šv. Pranciškaus mirties jo ordine atsirado tokių didelių mokslo žvaigždžių, kaip Aleksandras Haliatis, šv. Bonaventūra ir Jonas Duns Skotas, kurie sukūrė savarakišką pranciškoniškosios filosofijos ir teologijos sistemą. Kiti vėl Rugerijus Bakonas, susidomėję natūraliaisiais mokslais, inėšė daug naujos šviesos į anų laikų gamtos ir geografijos mokslus.

Ir nuostabu, kad šis pranciškoniškas mokslas išsiplatino visur, kur tik Asyžiaus beturčio sūnų koja įžengdavo. XIII amž. pusėje jis prisitartino ir prie Lietuvos sienų. Dar Mindaugo, Vytenio ir Gedimino laikais, jis savo serafiškos meilės spinduliais pradėjo minkštinti kryžiuočių kalavijo plieną paverstas mūsų sentėvių širdis.

1. KUR LIETUVOS PRANCISKONAI ŠĖMĖSI MOKSLO?

Pirmieji pranciškonai misionieriai Lietuvoje buvo vokiečiai arba lenkai. Besiruošdami misijų darbui, jie mokėsi savo provincijų seminarijose. Tik vėliau, įsikūrus Lietuvos pranciškonų vikarijai, ordino vadovybė Vilniuje atidarė seminariją.

Kai XV a. pabaigoje, Lietuvoje įsikūrė ir pranciškonai observantai, vadinami bernardinais, tai ir jie pradėjo rūpintis atidaryti savo filosofijos ir teologijos studijas. Ir iš tikrųjų, generaliniam komisarui T. Sebastijonui iš Gaetos leidus ir 1654 m. visuotiniame susirinkime patvirtinus, Vilniuje šv. Pranciškaus ir šv. Bernardino vienuolyne buvo atidaryta ir pranciškonų - observantų seminarija.

Aukštasis studijas Lietuvos pranciškonai baigė užsienio universitetuose. Lietuvos konventualai savo studentus daugiausia siųsdavo į Provensos, Austrijos ir Burgundijos aukštąsias ordino mokyklas, o observantai į Bolonijoje ir Romoje anuo metu veikusias aukštąsias savo filosofijos ir teologijos studijas. Tačiau vis dėlto daugiausia Lietuvos pranciškonų studijuodavo Krokuvos universitete ir Vilniaus akademijoje. Iš T. Golikowskio kronikos sužinome, kad 1594 m. Vilniaus akademijoje studijavo net 16 pranciškonų.

1729 m. įkūrus šv. Kazimiero provinciją, aukštojo mokslo siekiančių pranciškonų skaičius dar labiau turėjo padidėti.

nes atidarius daugelį aukštesniųjų mokyklų ir gimnazijų, reikėjo ir joms paruošti mokytojų. Tik rusų valdžiai uždarius visas ordino mokyklas ir vienuolynus, savaime išnyko ir studijuojantieji pranciškonai.

Lietuvos nepriklausomybės laikais, atsikūrus šv. Kazimiero provincijai, studentai klierikai vėl buvo siunčiami į Vokietijos, Austrijos ir Italijos pranciškonų seminarijas. Keli pranciškonai studijavo Kauno Vytauto Didžiojo universitete, popiežiškame šv. Antano universitete Romoje, Biblijos Institute ir Milano katalikų universitete, kur jie įsigijo ir akademiškus laipsnius.

2. MEGIAMIAUSIEJI PRANCISKONŲ MOKSLAI

Kadangi šv. Pranciškus tiek tevertino mokslą, kiek jis padėdavo pažinti Dievą ir save tobulinti, dėl tos priežasties ir Lietuvos pranciškonai labiausiai buvo susidomėję teologija. Teologijoje jie rėmėsi savo ordino magistras, ypatingai Jonas Duns Skotu, dėl to jie buvo skotistai.

Šv. Pranciškaus laikais italų kalba dar nebuvo laikoma kultūringų žmonių kalba. Tada dar buvo vartojama lotynų kalba tiek raštuose, tiek ir pamokluose. Šv. Pranciškus pirmas pralaužė italų kalbai kelią. Jis pirmas itališkai sakė pamokslus ir sukūrė nuostabią "Saulės giesmę". Ši giesmė ir pirmųjų šv. Pranciškaus draugų parašytas jo gyvenimas: "Fioretti" yra pirmieji rašytiniai italų kalbos paminklai.

Šis tas panašaus prieš vyskupo Valančiaus laikus buvo ir Lietuvoje. Lietuvių kalbos nesigirdėjo nei bajoro dvare, nei valsciaus raštinėje, dažnai net ir bažnyčioje jos buvo vengiama. Ir štai šiuo metu atsiranda šv. Pranciškaus vaikų, kurie netik lietuviškai kalbasi su žmonėmis, bet dargi kuria lietuviškas dainas bei giesmes ir, ieškodami pastovių lietuvių kalbos dėsnių, rašo gramatikas.

Serafiškas Tėvas buvo gamtos mylėtojas. Subasio kalnų miške jis pareiškė esąs Didžiojo Karaliaus šauklys. Pušyne prie Porciunkulės, pastatė pirmąją savo ordino palapinę. Jis kalbėjosi su paukšteliais ir džiaugėsi žiogelių čirškimu. Alvernos kalne tarp šūksilusių uolų ir šimtamečių eglių kalbasi su Kristumi ir gauna iš jo stebuklingas žaizdas. Ši nuostabi šv. Pranciškaus gamtos meilė persimetė ir į jojo vaikus. Štai kodėl ir Lietuvos pranciškonų tarpe atrandame tokį susidomėjimą gamtos mokslais, ypač botanika.

3. ŽYMESNIEJI PRANCISKONAI TEOLOGAI LIETUVOJE

Iki šv. Kazimiero provincijos įkūrimo (1729), be galo sunku lietuvius teologus atskirti nuo lenkų. Esant bendrai Lietuvos ir Lenkijos provincijai, atsitikdavo, kad lietuvių būdavo skiriami profesoriais Lenkijos studijų vienuolynuose, o lenkai Lietuvos

pranciškonų seminarijose. Čia bus kalbama tik apie lietuvius teologus ir tuos, kurie ilgą laiką profesoriavo Lietuvoje ir Vilniuje, parašė ir išleido savo veikalus. Nesant galimybės prie atskirų asmenų ilgiau apsisistoti, tik kelis žymesnius tepaminėsiu.

T. Bernardinas Bidgostinas buvo garsus Vilniaus pranciškonų seminarijos profesorius, kuris jaunų lietuvių pranciškonų širdyse uždegė skotistiškosios teologijos meilę ir su jais ruošdavo galias diskusijas. Jis yra parašęs ir išleidęs vieną teologijos veikalą lotyniškai.

T. Jokūbas Vainius, kilęs iš garsios Lietuvos vaidikų šeimos, eidamas aštuonioliktuosius metus, įstojo į vienuolyną ir greitai pasižymėjo nepaprastais gabumais taip, kad dar nebaisęs teologijos studijų buvo paskirtas filosofijos lektorium.

Aleksandras Alietis ir šv. Bonaventūra.

vėliau, dėstęs teologiją ir buvo žinomas kaip garsus skotistas ir skotistiškųjų disputų globėjas.

T. Pranciškus Boržykovskis, buvęs Lietuvos ir Mažosios Lenkijos provincijolas ir lektorius, yra parašęs ir išleidęs du skotistiškosios teologijos veikalus.

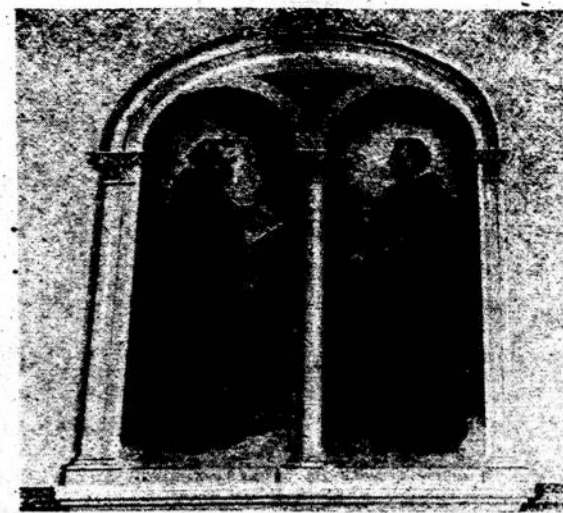
T. Pranciškus Pšilenskis, Lietuvos šv. Kazimiero provin-

cijos provincijolas ir generaiinis definatorius, buvo garsus pamoksininkas ir sumanus teologas. Jis yra parašęs moralinės teologijos vadovėlį.

Kiti žymesnieji teologai buvo **T. Andriejus Mlavenis**, **T. Juvenalis Karkevičius**, **T. Mykolas Paškevičius**, **T. Dominikas Skutavičius**, kilimo vilniečiai, **T. Gregorijus Kostenas** ir kiti.

XVII ir XVIII a. Lietuvos pranciškonai mokslo srityje buvo gana aukštai pakilę. Jie net mokytojavo ir svetimoje mokyklose. Vyskupas Valančius savo "Zemaičių vyskupistėje" rašo, kad **T. Kazimieras Kaminskas**, ilgai važinėjęs užsieniuose ir įsigijęs filosofijos ir teologijos daktaro laipsnius, mokytojavo Kražių jėzuitų kolegijoje.

Lietuvoje, kaip viešų disputų rengėjai, anuo metu buvo plačiai išgarsėję jėzuitai, bet istorijos šaltiniuose randame, kad panašius disputus ruošda-

Jonas Duns Skotas ir Rugerijus Bakonas.

raštuose nebuvo mėgiama, o tačiau ir anuo metu buvo pranciškonų, kurie ne tik kalbėjo, bet ir rašė lietuviškai, o tokie tarp daugelio kitų buvo: **T. Laurynas Tautkus**, **T. Ciprijonas Laukauskis**, **T. Fabijonas Barkauskas**, **T. Gabrielius Beržanskis**, **Juozas Tijunaitis** ir **Ambrozijus Pabrėža**.

Atsiranda net tokių, kaip **Simonas Grosas**, kuris susipažinęs ir išstudijavęs lietuvių kalbos taisykles, parašė gramatiką: "Kalbrieda Ležuve Žemaityszka suriedita par Kunigo Symina Grosza Definitoio zokona s. Pronczyszkaus Kunigu bernardinu", 1835, p. 198. Gaila, kad ši gramatika, kaip ir minėtųjų pranciškonų raštai, nebuvo išspausdinta, todėl tik retam mokslininkui teko ją pamatyti ir pasinaudoti.

5. GARSUS LIETUVOS BOTANIKAS

Bene pirmas lietuvis, kuris rimtai susidomėjo Lietuvos gamta, josios gėlėmis ir žolių rūšimis, buvo irgi šv. Pranciškaus sūnus — **T. Ambrozijus Pabrėža**. Kilimo jis buvo žemaitis iš Skuodo, gimęs 1771 m., mokėsi Kretingos pranciškonų gimnazijoje, Vilniaus Akademijoje ir Varnių kunigų seminarijoje. Išventintas kunigu, kurį laiką vikaravo Plungėje, o vėliau įstojo į pranciškonus. Tapęs pranciškonu, jis mokytojavo Kretingos mokykloje ir labai išgarsėjo, kaip pamoksininkas ir sumanus dvasios' vadas. Jis buvo gražaus

gyvenimo žmogus, kurį žmonės laikė šventuoju ir dabar prie jo kapo išprašo gausių malonių.

Pabrėža, dar būdamas Kretingos mokykloje, pradėjo domėtis botanika. Be paprasto susidomėjimo augmenija prie gilesnio augalų ir žolių tyrinėjimo Pabrėžą privedė dar ir praktiškas reikalas. Jis buvo kunigas ir, lankydamas ligonius, matydavo, kaip dažnai žmonės dėl gydytojų trūkumo, be reikalo kentėjo ir nelaiku mirė. Jam pagailo žmonių, ir jis pradėjo tyrinėti įvairių augalų gydomąsias galias, kad padėtų ligoniams. Vėliau jis susidomėjo visais augalais ir, žymių botanikų paskatintas, ėmė rašyti savo tyrinėjimų išdavas. Vyskupas Valančius sako, kad Ambrozijus Pabrėža yra parašęs 9 botaniką liečiančias knygas, o prof. Vaclovas Biržiška tvirtina, kad jis parašė net 40 įvairaus turinio knygų. Gaila, kad daugumas jų, nesulaukę leidėjų žuvo, o kitos tik dalimis tebuvo išleistos.

Pabrėža turėjo savo sekėją ir naujai atgimstančioje šv. Kazimiero provincijoje. Jis buvo **T. Jeronimas Pečkaitis**, taip pat švento gyvenimo vienuolis, kuris parašė ir išleido savo "Bitininką".

Ligi šiol čia buvo paminėti tik keli Lietuvos pranciškonų mokslininkai ir tik prabėgomis trumpai šis tas išsitarė apie jų veikalus. Tačiau, toli gražu, nevisi paminėti, nei visų mokslo darbai išvardyti. Jų gyvenimui ir veiklai nušviesti neužtenka šio trumpo straipsnelio, bet reikia ilgos ir rimtos studijos.

LDS Seimas Bostone

Šeštadienį ir sekmadienį, rugsėjo 15 ir 16 d.d., šv. Petro lietuvių parapijoje, So. Boston, Mass., įvyks šv. Juozapo Lietuvių Romos Katalikų Darbininkų Sąjungos (LDS) Seimas.

Kviečiame LDS apskričius ir kuopas iš anksto išrinkti atstovus. LDS apskričiai gali išrinkti po du atstovus. Kiekviena kuopa gali išrinkti vieną atstovą. Gidesnės kuopos po vieną atstovą nuo kiekvienų 10 narių. Atstovai privalo turėti įgaliojimus su kuopos ar apskrities valdybos: dvasios vado, pirmininko ir raštininko parašais. Tik pilnateisiai organizacijos nariai gali būti renkami ir dalyvauti seime. Pilnateisiais organizacijos nariais yra garbės nariai, mokslo mokėjimo nariai ir

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Giovanni Guareschi — DON KAMILIAUS MAZASIS PASAULIS, II-ji dalis. Sulietuvino A. Sabaliauskas. Išleido "Tėvų Kelias" Venecueloje. 221 psl., kaina nepažymėta. Galima gauti pas salesiečius: Salesians, Crown Point, Indiana.

Lietuvių Dienos, birželio nr. Numeryje prisiminta bolševikų žudynės Lietuvoje. Labai įdomus Sibiro lietuvių gyvenimas vaizduose. Plačiai prisiminta teatro sukaktis. Numerio gausiai iliustruotas lietuvių

LT. G. W. CRANE iš Glenview, Ill., žuvo Kalifornijoje, susidūręs dviem sprausmiuam lėktuvam. Kitas pilotas liko sveikas.

AMERIKOS PADANGIŲ KELIAI YRA PERKRAUTI

Susidūręs Arizonos padangėje dviem keleiviniam lėktuvam su 128 žmonėmis, Amerikos spauda aliarmuoja, kad jau esą perkrauti Amerikos padangių keliai. Labiausiai perkrautas yra New Yorkas. Per dieną jame nusileidžia (trijuose aerodromuose 1,216 lėktuvų, po vieną per 1,2 minutę, toliau eina Chicago —

Kiek katalikų yra Afrikoje

Afrikoje dabar vyrauja trejopi tikėjimai — muzulmonų, pagonių, krikščionių, — kaip praneša Romoje propaganda fidei kongregacija.

Iš 213 milijonų afrikiečių 85 mil. yra muzulmonai, 80 pagonių ir 44 mil. krikščionių. Krikščionių pusė yra katalikai, ketvirtadalis protestantai ir kitas ketvirtadalis priklauso ortodoksų ir koptų bažnyčiom.

Katalikų skaičius auga. Vie-

882 per dieną, po vieną per 1.6